

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2007 / Vol. XXVI / 1-2 / 243-263

Pregledni rad
UDK: 342.721

ZAŠTITA PRAVA NA ŽIVOT I ABORTUS

Biljana Simeunović-Patić*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Sladana Jovanović**
Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd

U radu se razmatra problematika prava na prekid trudnoće u kontekstu sukoba interesa fetusa i majke, odnosno prava na život fetusa i majčinog prava na privatnost i slobodu odlučivanja o roditeljstvu. Pruža se osvrt na dopustivost abortusa u istorijskog perspektivi, kao i pregled savremenih modela regulisanja abortusa. Upućuje se na faktore koji doprinose tome da dopustivost abortusa figurira kao složen problem koji uključuje različite pravne, moralne, medicinske, kulturalne i socijalne dimenzije. Zaključak rada je da su, kako prekid neželjene trudnoće, tako i neželjeno roditeljstvo složeni društveni problemi, čijem se rešavanju mora pristupati temeljno i obuhvatno, merama koje se ne mogu i ne smeju svoditi na ograničavanje prava žene na pristup abortusu.

KLJUČNE REČI: abortus/ reproduktivna prava / pravo fetusa na život

---

* Email: biljasp@hotmail.com

** Email: sladja29@eunet.yu

UVODNA RAZMATRANJA

Pravo na život univerzalno je proklamovano kao osnovno ljudsko pravo, najvažnije pravo bez čije je zaštite ugroženo uživanje svakog drugog prava. Zaštita prava na život je, pak, u dodiru sa čitavim nizom posebnih pitanja koja po pravilu izazivaju intenzivnu i oštru polemiku. Pored, na primer, sa problematikom eutanazije i "prava na smrt", zaštita prava na život je u posebno osetljivom odnosu i sa problematikom prekida trudnoće. Pitanje abortusa¹ i njegove dozvoljenosti i danas je predmet spora između branitelja prava na život nerođenih i onih koji staju u odbranu slobode izbora, privatnosti, slobodnog odlučivanja o rađanju, zaštite telesnog integriteta žene, te u vezi s tim prava na prekid trudnoće. Obema stranama zajedničko je to da se pozivaju na osnovna ljudska prava.

Protivnici abortusa, pored toga što se oslanjaju na teološke aksiome, oslanjaju se i na moćan svetovni argument - na osnovno, najvažnije pravo priznato svim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima: pravo na život. Kako pak ljudska prava pripadaju ljudskim bićima, nužno je proglasiti embrion/fetus ljudskim bićem. Pobornici zabrane abortusa obično ističu da su embrion, fetus, novorođenče, dete, odrastao čovek – samo različite faze ljudskog života koje treba da uživaju jednaku zaštitu. Jedno od ključnih pitanja oko kojih se spore pokreti "za život" (*Pro-life*) i "za izbor" (*Pro-choice*), još uvek je: kada počinju čovekov život i njegov pravni subjektivitet. Da li oplodena jajna ćelija predstavlja ljudski život ili tek potencijalni ljudski život? Ako je ovo drugo, zašto to nisu i sve ljudske, ženske i muške jajne (i ostale) ćelije? Da li jednoj ili skupu ćelija treba priznati personalnost i pre nego što je okončan proces organogeneze na putu onoga što bi se, pod

---

¹ Prekid trudnoće ili pobačaj predstavlja uništavanje ljudskog zametka i njegovo izbacivanje iz tela žene pre nego što je započet porođaj. On se obično deli na spontani i izazvani, a ovaj poslednji na slučajni i namerni (za koji se najčešće koristi termin *abortus*). U ovom radu će se termini abortus, prekid trudnoće i pobačaj koristiti kao sinonimi i po pravilu će se odnositi na namerni prekid trudnoće.

određenim uslovima, moglo razviti u ljudsko biće? Za protivnike abortusa nema dvojbe: trenutak začeća je taj od koga mora početi zaštita ljudskog života, a abortus predstavlja ubistvo. Na suprotnoj se strani tvrdi da je fetus potencijalno ljudsko biće, a aktuelno samo deo postojećeg ljudskog bića (majke). U širem diskursu ukazuje se i na licemerje zastupnika *pro-life* pokreta koji često nisu dosledni u zalaganju za zaštitu ljudskog života, te nisu istovremeno i protivnici, recimo, rata ili smrtne kazne, pa se u skladu s tim *pro-choice* orijentacija samoodređuje kao jedini istinski pokret za život.²

Oni koji brane pravo na izbor pozivaju se na *Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena* koja potvrđuje reproduktivna prava žene odnosno pravo da slobodno odlučuje o planiranju porodice, i nalaže državama da osiguraju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će joj omogućiti da se koristi ovim pravima (čl. 16 (e)).³ Neki zastupnici prava na izbor u SAD u svojoj se argumentaciji pozivaju i na 13. Amandman kojim se zabranjuje ropstvo i servitut, dok drugi pak upućuju na 14. Amandman koji garantuje pravo na jednaku pravnu zaštitu: zašto bi se od žena zahtevalo da rizikuju svoj život, posao, karijere samo zato što su imale seksualne odnose sa muškarcima, koje taj rizik ne pogađa? Zagovornici prava fetusa na život pozivaju se pak na *Opštu deklaraciju UN o pravima čoveka*, *Evropsku konvenciju o ljudskim pravima* i druge međunarodne dokumente o ljudskim pravima koji kažu da "svako" ima pravo na život. Ostaje samo da se odredi "svako". *Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama* ne proglašava da život počinje začećem (kao što to čini *Američka konvencija o ljudskim*

---

² Ejn Rend je *pro-life* aktivizam ocenila na sledeći način: "Ja nisam u stanju da projektujem taj stepen mržnje potreban da nagna te žene da trče okolo u krstaškim ratovima protiv abortusa. Mržnja je naravno ono što one projektuju, ne ljubav prema embrionima, što je besmislica [...], već otrovna mržnja prema neimenovanom objektu... Njihova mržnja je upravljena protiv ljudskih bića kao takvih, protiv uma, protiv razuma, protiv ambicije, protiv uspeha, protiv ljubavi, protiv svake vrednosti koja unosi radost u ljudski život. U skladu sa nepoštenjem koje dominira današnjim intelektualnim poljem, one sebe nazivaju 'pro-life'" (Ayn Rand, 1981).

³ *Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena* (1979), "Službeni list SFRJ" (Međunarodni ugovori) br. 11/1981.

pravima⁴), odnosno ne predviđa eksplicitno primenu člana 2 na fetus. U Evropi je upadljivo odsustvo konsenzusa oko ovog pitanja,⁵ a evropske države karakterišu vrlo različite politike o abortusu. Evropski sud za ljudska prava izbegavao je da zauzme jasan stav po pitanju da li fetus uživa zaštitu prava na život iz člana 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima. U slučaju *H. V. Norway* (Appl. no. 17004/90) Sud navodi da "u osetljivoj oblasti abortusa države moraju zadržati izvestan stepen samostalnosti u odlučivanju, ali se ne isključuje mogućnost donošenja odluke o tome da se fetusu prizna izvesna zaštita po čl. 2 uprkos tome što države članice imaju uveliko različite stavove o obimu zaštite prava na život" (Ditertr, 2004: 44). Rešavajući u slučaju *Vo v. France* (Appl. no. 53924/00) 2004. godine, sud zauzima stanovište da je pitanje kada ljudski život počinje u nadležnosti država članica, posebno imajući u vidu da u Evropi i ne postoji saglasnost u pogledu naučne i pravne definicije početka života.

Generalno uzev, u međunarodnim dokumentima nema jasnog odgovora na pitanje da li fetusu pripada pravo na život i njegovu zaštitu. Ni ustavi uglavnom ne određuju izričito da li je *nasciturus* titular prava na život, te sporenja o tome kada počinje ljudski život kao i preispitivanja pravne regulative o prekidu trudnoće karakterišu mnoge zemlje današnjeg sveta. Tekuće dileme u pogledu određivanja početka ljudskog života, početka zaštite prava na život i dopustivosti abortusa nisu nove: one čine tek aktuelni razvoj u vekovnom traženju odgovora na ista pitanja.

Istorija kontrole reprodukcije veoma je duga, a odnos društva prema abortusu tokom istorije se menjao, više ili manje u skladu sa razvojem shvatanja o početku ljudskog života. U antičkoj Grčkoj preovladavalo je shvatanje da život počinje rođenjem. Istraživači su uglavnom

---

⁴ U čl. 4. st. 1. *Američke konvencije o ljudskim pravima* (1969) kaže se: "Svako ima pravo da mu se poštuje pravo na život. To pravo štitiće se zakonom, u načelu od trenutka začeća." Konvencija je obavezujuća za 24 od 35 zemalja članica Organizacije američkih država koje su je ratifikovale. Inter-Američka Komisija za ljudska prava utvrđuje pak da izraz "u načelu" ostavlja određeni prostor slobode državama pri donošenju legistative o abortusu (Rahman et al., 1998).

⁵ Ipak, treba napomenuti da embrion i fetus u Evropi dobijaju sve više pažnje, pa i zaštite u oblastima naučnih istraživanja i veštačke oplodnje.

saglasni da je abortus u najmanju ruku bio tolerisan, ako ne i podržavan u određenim okolnostima. I veliki mislioci, Platon i Aristotel, abortus su smatrali moralno prihvatljivim u određenim uslovima, premda su imali različite stavove o početku života: dok je za Platona on počinjao začecem, Aristotel razlikuje neformiran i formiran plod, gde život počinje 40 dana po začecu muškog i 80 dana po začecu ženskog ploda. Za stoike, život je počinjao prvim udisajem, a abortus bio moralno prihvatljiv (što je našlo odjeka u rimskom pravu).

Po rimskom pravu život je počinjao rođenjem, a fetus nije uživao specifičnu zaštitu. Abortus kao takav nije bio zabranjen, ali je regulisan tako da se zaštiti pravo oca (na naslednika) te su, isključivo u kontekstu zaštite muževljeve *patria potestas*, žene koje su prekidale trudnoću bez njegove saglasnosti mogle biti kažnjene privremenim progonstvom.⁶ Izvori govore da su u antičkom Rimu prakse izazivanja pobačaja bile vrlo raširene, što važi i za prakse oslobađanja od neželjene novorođenčadi - od prodaje u ropstvo i napuštanja, do deteubistva (Harris, 1994).⁷

U jevrejskoj, hrišćanskoj i islamskoj kulturi abortus je snažno osuđivan, ali se one donekle razlikuju u pogledu prihvatljivosti abortusa u određenim uslovima. U judaizmu je preovladao stav da fetus ne predstavlja ljudsko biće od samog začeca, te je abortus u određenim uslovima bio dozvoljen, po pravilu ako je bio nužan radi spasavanja već postojećeg života, kome se davala prednost (Jakobovits, 1965).

Rani hrišćanski filozofi i crkveni oci abortus su tretirali kao ubistvo, a crkvene vlasti već u IV i V veku predviđaju najoštrije kazne za njegovo vršenje. Stav hrišćanske crkve prema abortusu otada se nije u biti menjao, ali je do izvesnih pomeranja dolazilo u pogledu prihvatanja ili odbacivanja distinkcije između *formiranog* i *neformiranog* ploda i oštine kažnjavanja za pobačaj s obzirom na fazu njegovog razvoja. Sredinom XIX veka Rimokatolička crkva definitivno zauzima stav da

---

⁶ Rimski vladari s kraja II i početka III veka, Septimije Sever i Antonije Karakala, inkriminirali su vršenje abortusa bez saglasnosti muža, kao čin kojim se on lišava prava na naslednika.

⁷ Tek se zakonikom vizantijskog cara Justinijana iz VI veka izazivanje prekida trudnoće (kao i izlaganje novorođenčadi) izjednačava sa ubistvom (Grant, 1991).

duša ulazi u telo pri začeću, te za svaki pobačaj (koji tretira kao ubistvo bez obzira na fazu razvoja ploda) predviđa automatsku ekskomunikaciju.⁸ Stav rimokatolicizma prema abortusu, čak i u slučaju silovanja i incesta, i danas je krajnje negativan: uništenje nevinog života apsolutno je nedopustivo, a pravo na život nerođenog deteta iznad je svakog prava majke, osim njenog prava na život.

Pravoslavna crkva takođe tradicionalno zauzima izrazito negativan stav prema abortusu i tretira ga kao ubistvo (nezavisno od perioda gestacije), namerno uništenje ljudskog života, koje može biti opravdano samo ako je nužno radi spasavanja života majke. Stavovi Srpske Pravoslavne crkve i danas su na liniji oštre osude abortusa kao "greha ubistva deteta motivisanog sebičnošću nedostojnih roditelja", "najgnusnijeg ubistva", i "uskraćivanja prava na život novoj ličnosti".⁹

Kuran ne pominje abortus eksplicitno, ali govori o fazama stvaranja čoveka u intrauterinom periodu. Islamske škole karakterišu izvesne razlike u određivanju trenutka ulaska duše u telo, a posledično i uslova pod kojima se abortus izuzetno može dopustiti. Primera radi, *Hanafi*, jedna od sunitskih škola, dopušta prekid trudnoće do kraja četvrtog meseca pod uslovom da postoji prihvatljivo opravdanje za taj čin. Prema šitskoj jurisprudenciji, pobačaj koji je načelno zabranjen i pre kraja četvrtog meseca, ali se ipak može dopustiti u slučaju opasnosti po život majke ili ukoliko bi održavanje trudnoće majku dovelo u nepodnošljiv položaj, posle tog roka je apsolutno zabranjen čak i ako postoji opasnost po život majke, osim ako bi trudnoća rezultovala smrću i majke i fetusa, a prekidom trudnoće bi se mogao spasti život majke. Ako opasnost koja prefi majci i plodu nije istog intenziteta, spasavati treba onaj život koji ima više izgleda da se održi (Aramesh, 2007).¹⁰

---

⁸ Papa Benedikt XV 1917. godine donosi Kodeks kanonskog prava Katoličke crkve po kome se onaj ko izazove pobačaj, ne isključujući majku, izlaže automatskoj ekskomunikaciji, a šta se sankcija za onog ko izazove pobačaj predviđa i izmenjenim i dopunjenim kodeksom pape Jovana Pavla II (1983).

⁹ "Nerođeno dete nije bezimeni zametak, fetus; to je čovek-duša živa" (*Poslanica Patrijarha Pavla o Božiću 2006.*).

¹⁰ I ostale religije osuđuju abortus i zabranjuju ga najčeće već od začeća, mada neke od njih ne odlikuje jedinstven stav u pogledu njegove dopustivosti u različitim okolnostima

Engleski *common law* je sve do početka XIX veka dopuštao prekid trudnoće pre pokretanja ploda u uterusu (*quickening*) za koji se smatralo da nastupa negde oko 120. dana gestacije. Zakonom iz 1803. godine (*Lord Ellenborough's Act*) zabranjen je svaki prekid trudnoće, mada je od faze razvoja ploda (pre i nakon pokretanja) zavisilo da li će se tretirati kao lakše ili teže krivično delo. Ovaj zakon je izmenjen 1837. godine od kada je svaki abortus tretiran kao teže krivično delo za koje su kažnjavani i lekar i trudnica (Lugosi, 2006: 60). Do druge polovine XIX veka pravo SAD je, sledeći engleski *common law*, dozvoljavalo abortus do trenutka kada majka oseti prve pokrete ploda (prve američke statutarne krivičnopravne odredbe iz prve polovine XIX veka zabranjivale su abortus nakon prvih pokretanja ploda).

Tokom XIX veka, mnoge zemlje Zapadnog sveta donose zakone kojima potpuno zabranjuju abortus nezavisno od faze gestacije.¹¹ Protivnici abortusa u to doba bile su kako grupe konzervativaca, tako i lekari, zabrinuti zbog opasnih procedura nadržilekarske prakse. No, već pre početka XX veka, mnoge države počinju da legalizuju prekid trudnoće pod određenim uslovima – prvenstveno iz terapeutskih razloga, radi spasavanja života i eventualno, zaštite zdravlja majke.¹²

Abortus je u XIX veku bio zabranjen i u Srbiji, a žena koja "svoj plod umori ili pobaci" kažnjavana je zatvorom do 5 godina (§168 KZ Kneževine Srbije iz 1860. godine). Ista je kazna bila predviđena i za lice "koje je sa znanjem ili na zahtev trudne ženske njoj takova sredstva davalo ili upotretilo" (§169). I KZ Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine predviđa kažnjavanje i žene i lica koje je pobačaj vršilo, ali je lekar mogao biti oslobođen odgovornosti ukoliko je pobačaj bio nužan radi spasavanja života ili otklanjanja neizbežne opasnosti po zdravlje žene. Krivični zakon iz 1951. godine predviđa kažnjavanje lica koje je prekid

---

(npr. Budizam). Taoizam i Konfučijanizam ne brane abortus izričito: u kineskoj kulturi abortus se ne odobrava, ali se smatra "nužnim zlom" u određenim okolnostima.

¹¹ Britanski parlament je 1861. usvojio Zakon o krivičnim delima protiv ličnosti (*Offences Against the Person Act*) koji je zabranio abortus i bio model za zakonodavna rešenja u mnogim drugim zemljama.

¹²Abortus je u Danskoj i Švedskoj dekriminalizovan 1937. odnosno 1938. godine, a počev od 60-ih i u većini ostalih zemalja Zapada (1967. u Velikoj Britaniji, 1969. u Kanadi, 1973. u većini država SAD, 1975. u Francuskoj itd).

trudnoće izvršilo, ali ne i trudne žene. Uprkos zabranama, abortus je u Srbiji kako u XIX tako i u prvoj polovini XX veka, bio i te kako praktikovan (Konstantinović-Vilić i dr., 1999: 81).

AKTUELNI MODELI REGULISANJA ABORTUSA

Danas se u većini zemalja prekid trudnoće reguliše zakonima koji predviđaju određene uslove pod kojima je on dozvoljen, a koji u suštini predstavljaju kompromis između prava žene da raspoláže svojim telom i slobodno odlučuje o materinstvu i prava fetusa na život.¹³ Savremeni zakoni o abortusu razlikuju se od zemlje do zemlje, ali se u većini uzima da plod do izvesnog perioda trudnoće nije subjekt sa pravom na život.¹⁴ Kao osnov dozvoljenog pobačaja, pored opasnosti za život trudnice, pojavljuje se i zaštita njenog zdravlja (fizičkog ili mentalnog), silovanje i incest, oštećenja ploda i socioekonomski razlozi, dok je u mnogim zemljama on u određenom periodu dopušten i na zahtev trudne žene, bez postojanja neke od posebnih medicinskih i drugih indikacija.

U pogledu zakonodavnog regulisanja prekida trudnoće generalno se razlikuju individualističke i kolektivističke koncepcije, pri čemu prve karakteriše liberalniji, a druge restriktivniji stav prema abortusu (Bašić, 2000). Ipak, budući da se radi o temi sa trusnog područja različitih filozofskih, religijskih, moralnih, političkih i pravnih strujanja, ni ova podela nije sasvim čista. Retke su zemlje koje potpuno zabranjuju abortus,¹⁵ ali nema ni onih koje ga liberalizuju u potpunosti. U zemljama sa restriktivnim zakonima, abortus je zabranjen, osim ukoliko je nužan radi spasavanja života žene. U okvirima Evropske unije takav stav prema abortusu imaju zakonodavstva Irske i Malte. U Irskoj je

---

¹³ Preko 60% svetske populacije danas živi u zemljama u kojima je pobačaj dozvoljen na zahtev ili iz određenih zdravstvenih i socioekonomskih razloga (Center for Reproductive Rights, 2007).

¹⁴ Granični vremenski limit za dozvoljen prekid trudnoće u većem broju evropskih zemalja iznosi 12 nedelja. U Švedskoj on iznosi 18 nedelja, u Velikoj Britaniji i Holandiji 24 nedelje. Pritom, uglavnom nema vremenskih limita za dozvoljen prekid trudnoće u slučaju postojanja opasnosti za život majke.

¹⁵ Zemlje u kojima je abortus apsolutno zabranjen su Salvador, Nikaragva, Čile i Malta.

zabrana abortusa na snazi od 1861. godine i *Zakona o krivičnim delima protiv ličnosti*, a potvrđena je najvišim pravnim aktom 1983. godine kada je na referendumu usvojen amandman kojim se garantuje pravo na život nerođenog deteta od začeca i izjednačava se sa pravom na život majke.¹⁶ Ipak, 1992. godine Vrhovni sud je dozvolio četrnaestogodišnjoj devojčici (suicidalnoj zbog trudnoće koja je bila rezultat silovanja) da otputuje u Veliku Britaniju radi prekida trudnoće pošto je utvrđeno postojanje "ozbiljnog i stvarnog rizika po život majke". Posle ovog slučaja usvojeni su amandmani koji daju pravo na informisanje o abortusu i pravo na put u drugu zemlju radi vršenja abortusa. Time je 1995. godine kada su oni postali deo Ustava, ozakonjena praksa koja inače prati restriktivne zakone o abortusu – odlazak u zemlje sa liberalnijom regulativom. Ovde treba podsetiti na još jednu restriktivnu politiku koja se sprovodi, ali u obrnutom smeru - kinesku populacionu politiku koja favorizuje nerađanje, odnosno rađanje samo jednog deteta, a za koju se vezuje praksa prisilnih abortusa, selektivnih abortusa s obzirom na pol,¹⁷ pa i infanticida ženske dece (BDHRL, 2005). Tako, za razliku od trudnica koje iz Irske i Malte putuju u inostranstvo radi prekida trudnoće, Kineskinje odlaze u Tajvan da bi se porodile.

Liberalni model uređenja pitanja prekida trudnoće obično se vezuje za SAD.¹⁸ Sa aspekta razloga za prekid trudnoće ovaj model se naziva periodičnim, s obzirom na to da se (prema odluci Vrhovnog suda u slučaju *Roe v. Wade*¹⁹ iz 1973. godine) donošenje odluke o

---

¹⁶ Pored Irske kao jedine evropske zemlja čiji Ustav garantuje zaštitu prava na život od začeca, to čine još neke zemlje u svetu među kojima preovlađuju latinoameričke (Salvador, Peru i dr.) Inicijative da se ustavnim amandmanima uvedu slična rešenja prisutne su poslednjih godina i u Poljskoj, Malti, itd.

¹⁷ U Kini je stopa pobačaja ženskih fetusa (*sex-selective abortion*) visoka i upadljiv je poremećaj ravnoteže broja novorođenih dečaka i devojčica nakon uvođenja politike "jedno dete": odnos od 108.5 dečaka na 100 devojčica s početka 80-ih danas je pomećen ka 120:100 (Roan, Ueyama, 2006: 40).

¹⁸ Primer zemlje sa liberalnom regulativom je i Kanada. Vrhovni sud Kanade je 1988. godine u slučaju *Regina v. Morgentaler* ustanovio da tada postojeće krivičnopravne odredbe koje se odnose na abortus narušavaju sigurnost garantovanu *Kanadskom poveljom o pravima i slobodama* (Browne, Sullivan, 2005: 287-288).

¹⁹ 410 U.S. 113 (1973). (<http://laws.findlaw.com/us/410/113.html>).

abortusu stavlja u isključivu nadležnost žene i njenog lekara u prvom tromesečju trudnoće, dok se u drugom tromesečju državni interesi ograničavaju na regulisanje postupka abortusa radi zaštite zdravlja majke, a u trećem, kada fetus dostigne sposobnost za vanmaterični život (*viability*), država ima legitiman interes da zabrani abortus, osim ako je neophodan za očuvanje života i zdravlja majke. Pored periodičnog, sistemi koji regulišu pitanje abortusa poznaju i indikacioni model koji odobravanje abortusa vezuje za tačno određene indikacije. Kao predstavnik ovog modela najčešće se uzima Nemačka, gde se Ustavni sud izjasnio po pitanju zaštite prava na život. On je za razliku od Vrhovnog suda SAD stao na stranu nerođenog, istakavši obavezu države da zaštiti i njegov život. Ovaj model je zanimljiv i zato što je u prvom planu njegova krivičnopravna, dakle osuđujuća, represivna dimenzija, jer su situacije dozvoljenog prekida trudnoće zapravo izuzeci od inkriminisanog pobačaja. Indikacije su: ozbiljna opasnost po život ili zdravlje trudnice, opasnost da se dete rodi sa nepopravljivim poremećajem, trudnoća kao rezultat kažnjive obljube, opasnost da trudnoća dovede ženu u nepodnošljivu situaciju (uključujući socioekonomske razloge). Situacija koja je za trudnicu nepodnošljiva mora biti potvrđena od strane lekara koji neće biti uključen u intervenciju. Kao otklon prema dozvoli abortusa u prvih 12 nedelja trudnoće kada se on može izvršiti samo ako postoje poslednje dve indikacije (nepodnošljiva situacija ili trudnoća kao rezultat kažnjive obljube), predviđeno je obavezno savetovanje trudnice, a obavezan je i trodnevni period za razmišljanje nakon savetovanja. Posle roka od 12 nedelja, prekid trudnoće neće biti krivično delo u slučaju postojanja medicinskih i eugeničkih indikacija. Troškovi abortusa ne padaju na teret budžeta, sem ako je reč o ženama sa niskim prihodima (UN Population Division, 2002).

Procedura dozvoljenog prekida trudnoće u Srbiji prvi put je regulisana 1952. godine saveznom *Uredbom o postupku za vršenje dozvoljenog pobačaja*.²⁰ Pobačaj je bio dozvoljen na zahtev žene u prva tri meseca iz medicinskih, eugeničkih i pravno-etičkih razloga. Izuzetno je bio dopušten i kad bi rođenje deteta dovelo do narušavanja zdravlja

---

²⁰ "Službeni list FNRJ", br. 4/52.

žene "zbog njenih posebno teških materijalnih, ličnih ili porodičnih prilika koje se na drugi način ne mogu otkloniti". Propisi su bili restriktivni, a i sama praksa, jer se i ovaj treći razlog koji ima obrise socijalnog vrlo retko uzimao kao osnov za odobrenje abortusa (Konstantinović-Vilić i dr. 1999: 84). Nova Uredba o uslovima i postupku za prekid trudnoće²¹ iz 1960. godine omogućila je liberalnije odlučivanje o ovom pitanju. U njoj se našao čist "socijalni razlog" za prekid trudnoće vezan za osnovano očekivanje da bi žena mogla, zbog rođenja deteta, doći u teške materijalne ili porodične prilike koje se na drugi način ne mogu otkloniti. U komisiji koja je odlučivala o zahtevu trudnice nalazio se i socijalni radnik. Kada se odlučivalo o zahtevu maloletnice, komisija je bila ovlašćena da zatraži mišljenje roditelja. Godine 1969. na saveznom nivou je donet *Opšti zakon o prekidu trudnoće*²² koji ističe potrebu zdravstveno-prosvetnog rada radi sprečavanja neželjene trudnoće, a Srbija 1970. donosi svoj *Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće*.²³ I ova rešenja su sadržala socijalne razloge za pobačaj, a promene su se ticale obaveznog traženja saglasnosti roditelja odnosno staratelja u slučaju da je trudnica maloletna ili lišena poslovne sposobnosti. Posebnim pravilnikom²⁴ regulisan je način izviđanja postojanja socijalnog razloga: komisija je bila dužna da uzme u obzir navode i dokaze koji se tiču bračnog i materijalnog stanja, stambenih uslova i zaposlenosti trudnice. *Zakonom o uslovima i postupku za prekid trudnoće*²⁵ iz 1977. godine prvi put je ustanovljeno pravo na prekid trudnoće, pri čemu je istaknuto da se Zakonom reguliše način ostvarivanja prava slobodnog odlučivanja o rađanju prekidom trudnoće. Postupak je pojednostavljen za trudnoće do 10 nedelja, gde je bilo dovoljno da se žena obrati zahtevom lekaru. Zahtev je mogao dospeti pred lekarsku komisiju ako lekar proceni da bi prekid trudnoće "teže narušio zdravlje žene". O prekidu trudnoće nakon 10. nedelje odlučivala je

---

²¹ "Službeni list FNRJ", br. 9/60.

²² "Službeni list SFRJ" br. 20/69.

²³ "Službeni glasnik SRS" br. 45/70.

²⁴ *Pravilnik o radu komisija za prekid trudnoće, načinu vođenja zapisnika i knjige evidencije*, "Službeni glasnik SRS" br. 19/71.

²⁵ "Službeni glasnik SRS" br. 26/77.

tročlana komisija, dok je prekid posle 20. nedelje bio zabranjen osim u slučaju opasnosti po zdravlje žene.

Danas su u Srbiji na snazi restriktivniji propisi, doneti u vreme snažne pronatalne kampanje, što govori kako se ovim važnim pravom žene manipuliše zarad ostvarenja ciljeva koji se na taj način niti smeju, niti mogu ostvariti. Važeći *Zakon o postupku prekida trudnoće u zdravstvenoj ustanovi*²⁶ razlikuje slobodni (na zahtev trudnice do 10 nedelja) i dozvoljeni (posle 10. nedelje samo izuzetno, ako se to može opravdati opasnošću po život ili zdravlje žene, eugeničkim razlozima vezanim za zdravlje ploda, kao i kada je trudnoća posledica krivičnog dela). Socijalnih razloga koji bi mogli opravdati prekid trudnoće više nema, iako se zna da u praksi oni najčešće determinišu odluku o prekidu. Sam naziv tela koji odlučuje o dozvoljenosti prekida trudnoće posle 20. nedelje – *Etički odbor* (koji čine lekari i pravnik), izgleda da treba da učini da trudnica sa ozbiljnim zdravstvenim teškoćama ustukne i dobro razmisli da li će se drznuti da zahteva nešto tako nemoralno kao što je očuvanje svog života i zdravlja. Kada se već radi o pre svega zdravstvenim indikacijama koje u suštini jedino mogu opravdati prekid trudnoće (jer i slučaj kada je trudnoća posledica silovanja svakako da ozbiljno dovodi u opasnost zdravlje žene) potpuno je izlišno, čak licemerno nametanje *etičke* dimenzije problemu. Kada je reč o zdravlju i fleksibilnosti u tumačenju "teškog narušenja zdravlja" kao indikacije za dozvolu pobačaja, trebalo bi podsetiti na definiciju Svetske zdravstvene organizacije po kojoj je zdravlje *stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja*, što upućuje na to da bi i socijalni razlozi morali ući u krug onih koji opravdavaju prekid trudnoće.

DISKUSIJA

Mada u drugoj polovini XX veka ponovo oživljavaju pokreti protiv legalizacije abortusa što se, između ostalog, pripisuje i rastućem uticaju hrišćanskog fundamentalizma, danas ipak preovlađuje stav da se rešenja sukoba interesa majke i fetusa moraju tražiti negde u

---

²⁶ "Sl. glasnik RS" br. 16/95.

"zlatnoj sredini".²⁷ Pored toga, sve je jasnije da zaoštavanje politike kontrole abortusa ne donosi željeni rezultat, ali zato proizvodi brojne neželjene posledice: rast nebezbednih abortusa²⁸ i posledica po život i zdravlje žena (Mršević, 1995: 559-560). Mnogi autori u SAD upozoravaju da bi se u slučaju zaoštavanja politike kontrole abortusa u toj zemlji istorija ponovila: abortusa bi i dalje bilo, ali bi pristup bezbednom abortusu imale bele, bogate žene, dok bi siromašnim ženama i pripadnicama manjinskih etničkih grupa on bio onemogućen. Uz to, niklo bi novo, ogromno ilegalno tržište abortiva (kakav je npr. RU-486), koji bi ženama omogućili prekid trudnoće u privatnosti svojih domova.

Nužno je u ovoj oblasti iznalaziti rešenja koja su pravična, realistična, koja se oslanjaju na racionalne argumente i koja su, u što je moguće većoj meri, oslobođena licemerja i prigodnog, površnog humanizma. To važi i za domen standarda o početku (i kraju) ljudskog života, odnosno početku (i završetku) njegove pravne zaštite.²⁹ Pravne definicije života i smrti razvijale su se, kako se primećuje, nezavisno jedna od druge, u cilju da posluže posve specifičnim ciljevima (Smolensky, 2006: 39). Dok je smrt mozga kao standard u određivanju prestanka života ustanovljen krajem 60-ih godina XX veka široko prihvaćen, standardi za određivanje početka života variraju od oplođenja, nidacije, gastrulacije, preko rađanja mozga, pokreta ploda, pa do sposobnosti za vanmaterični život. Ukazujući na to da, za razliku od teoloških i bioloških definicija koje život i smrt određuju kao procese, pravna definicija ih mora odrediti kao trenutke u

---

²⁷ Razmatrajući tri osnovna stava u pogledu priznavanja personalnosti ljudskom začetku (od začeca, od rođenja ili kompromis između ta dva), Ponjavić zaključuje da kompromisan stav "izgleda nužan i jedino moguć" (Ponjavić, 1995: 109).

²⁸ Svetska zdravstvena organizacija definiše nebezbedan abortus kao proceduru okončanja neželjene trudnoće koja se sprovodi od strane lica bez neophodnih kvalifikacija i/ili u okruženju koje ne zadovoljava minimalne medicinske standarde (Ahman, Shah, 2004: 1). SZO procenjuje da se godišnje u svetu izvrši 19 miliona nebezbednih abortusa i da njih oko 68000 za posledicu ima smrt žena.

²⁹ Za pravnika je "odlučujuće da opredeli početak zaštite ljudskog života, a ne početak samog ljudskog života. Zaštita, naravno, ne može početi pre nego što počne ono što se štiti. Ali početak ljudskog života i početak pravne zaštite ljudskog života ne moraju padati ujedno" (Vodinelić, 1995: 13).

vremenu budući da važne pravne konsekvence proističu iz obe definicije, kao optimalan u definisanju Smolensky zastupa simetrični pristup (*forced symmetry approach*): ukoliko se osoba proglašava mrtvom zato što je izgubila određenu vrstu funkcionisanja, onda bi pojavljivanje takvog funkcionisanja trebalo da označi početak života. Smolensky posebno upućuje na Goldenringovu "teoriju moždanog života" i njegovo određenje trenutka u kome fetus postaje "ljudsko biće". Prema Goldenringu, moguće je izvesti logičnu medicinsku definiciju života prema kojoj on nastaje negde između začeca i sposobnosti ploda za vanmaterični život, a logika nalaže sledeće: ukoliko odsustvo moždane funkcije čini osobu mrtvom, onda bi je pojava moždane funkcije činila živom. S tim u vezi, za određivanje početka života od značaja su saznanja o razvoju mozga tokom geneze ploda (rađanje mozga može se vezati za početak funkcije moždanog stabla negde oko 8-10 nedelja po začecu, ili pak za razvitak viših moždanih funkcija čiji se početak najčešće vezuje za 24. nedelju gestacije).³⁰

Diskusija o personalnosti fetusa i zaštiti njegovog prava na život poslednjih je godina u SAD dobila na intenzitetu povodom donošenja federalnog *Zakona o nerođenim žrtvama nasilja* 2004. godine. Ovaj Zakon (koji fetusu pruža jednaku krivičnopravnu zaštitu kao i njegovoj majci, odnosno status žrtve telesne povrede ili ubistva pri vršenju vojnog ili krivičnog dela predviđenog federalnim zakonom), kritikovan je ne samo zato što dodatno doprinosi konfuziji o fetusu koji u savremenom američkom pravu i jeste i nije biće, i ima i nema pravo na život, već i kao uvod u kraj reproduktivnih prava i strategija nezaustavivog kliženja u restrikcije slobodnog pristupa abortusu (Magnusn, Lederman, 2006; Ramsey, 2006). Veliki broj država u SAD do sada je doneo statutarne odredbe kojima inkriminiše "ubistvo nerođenog deteta" izvan slučajeva dozvoljenog abortusa.

---

³⁰ Ako bi se pak držalo da život nastaje sa prvom ljudskom ćelijom (sa jedinstvenim genetičkim kodom), onda bi simetrični pristup nalagao redefinisane nastupanje smrti, te bi se ona određivala prema trenutku smrti poslednje ćelije, a budući da pojedine ćelije mogu živeti još satima pa i danima nakon kardičke smrti, ova se definicija pokazuje nepraktičnom (Smolensky, 2006: 65).

Međutim, problem određivanja početka ljudskog života, personalnosti fetusa i početka njegove zaštite samo je deo sadržaja akademskih i širih sukoba oko pitanja dozvoljenosti abortusa koji karakterišu današnje doba. Uporedo sa akademskim raspravama o početku zaštite prava na život, optimalnom rešavanju sukoba interesa ploda, roditelja i društva kao centralnim pitanjima u problematici abortusa, odvijaju se i ulični sukobi između njegovih pristalica i protivnika povremeno prerastaju u dramatične obračune.³¹ U kreiranju stavova prema abortusu značajan doprinos daje i crkva (osobito je u tom pogledu angažovana Katolička crkva), što se reflektuje i u anketama o stavovima građana različitih zemalja o prihvatljivosti prekida trudnoće. Tako, primera radi, u anketi sprovedenoj aprila 2005. godine u 10 evropskih država, na pitanje da li se slažu sa stavom: "Ukoliko žena ne želi decu, treba da joj bude omogućeno da prekine trudnoću", najviše afirmativnih odgovora dobijeno je u Češkoj Republici (81%), a najviše negativnih u Poljskoj - 48% (EURO RSCG, 2005: 13). Jedno od novijih istraživanja sprovedenih u Meksiku pokazalo je da 79% ispitanika (od 15-65 godina) smatra da abortus treba da bude dozvoljen u slučaju opasnosti za život ili zdravlje majke, 64% podržava abortus u slučaju trudnoće do koje je došlo silovanjem, dok 53% podržava abortus u slučaju rizika deformiteta ploda; daleko manji procenat ispitanika smatra da bi abortus trebalo da bude dozvoljen u ostalim okolnostima (Garcia et al., 2004, prema: Kulczycki 2007: 56). U kanadskoj anketi iz decembra 2001. godine, na pitanje da li bi i pod kojim uslovima abortus trebalo da bude dozvoljen, 32% ispitanika je izjavilo da on treba da bude dozvoljen u svim okolnostima, 52% da treba da bude dozvoljen u određenim okolnostima, i 14% da ne treba da bude dozvoljen ni u kakvim okolnostima. Anketa koju je januara 2007. godine sproveo CBS News u SAD pokazala je da 30% ispitanika smatra da abortus treba da bude "dozvoljen samo u slučaju silovanja, incesta ili radi spasavanja života

---

³¹ U SAD su, tako, pre par godina sukobi dve struje bili takvog intenziteta da je morala da interveniše policija. Poznat je i slučaj Džejmisa Kopa, člana "Hristovih jaganjaca", boraca protiv abortusa, koji je 1998. ubio ginekologa koji je vršio abortuse. Dodatnu buru u javnosti u vezi sa ovim slučajem izazvali su tekstovi u katoličkoj štampi koji su o njemu govorili sa hrišćanskim razumevanjem.

majke"; 31% smatra da treba da bude dozvoljen u "svim situacijama"; 16% veruje da treba biti dozvoljen, ali "regulisan restriktivnije nego što je to aktuelno"; 12% smatra da ga treba dozvoliti "samo radi spasavanja života majke", dok 5% drži da abortus ne treba biti dozvoljen "ni pod kakvim uslovima" (CBS News Poll 2007).

O tome da je po sredi složen problem koji uključuje različite pravne, etičke, medicinske, kulturalne i socijalne dimenzije, pored ostalog govori i odsustvo linearne veze između stepena restriktivnosti regulative o pobačaju, aktuelnih stopa abortusa i fertiliteta. Tako se među zemljama sa restriktivnom politikom nalaze kako one sa zadovoljavajućim fertilitetom (npr. latinoameričke zemlje), tako i one u kojima je on prilično nizak (npr. Poljska), dok, na drugoj strani, pristup žena abortusu u mnogim zemljama više zavisi od preovlađujućih stavova u medicinskoj javnosti nego od restriktivnosti zakonskih rešenja (Rahman et al., 1998).

Dok postoji opšta saglasnost da interes deteta nije da se rodi sa teškim telesnim ili duševnim nedostacima, interes deteta da bude rođeno uprkos tome što je neželjeno, sa visokim rizikom da bude nevoljeno i zanemareno od jednog ili oba roditelja, retko se ne dovodi u pitanje. Kako pravdati ovakvu selektivnost? Da li je odbranjiva teza da je interes deteta teže povređen u slučaju da se rodi sa mentalnom retardacijom nego u slučaju da se rodi neželjeno, protiv volje svojih roditelja? Iza odbrane interesa fetusa provejavaju i drugi interesi. Očito je da negodovanje konzervativaca zbog nekontrolisanog tehnološkog napretka koji je ženama omogućio kontrolu rađanja, kontracepciju i "laku" intervenciju prekida trudnoće danas sve više odmenjuje prefinjenija strategija oslonjena na diskurs o pravima fetusa. Zato se argumenti koji se u debatama potežu ne tiču samo prava fetusa, već često vrhune onim ključnim - etničkim i nacionalnim interesima.³² Na stranu što je pitanje da li je uopšte u interesu društva

---

³² U okviru jedne od novijih građanskih inicijativa u nas, udruženje "Opstanak" za borbu protiv bele kuge apeluje da je poslednji čas da se spreči "apokalipsa" i "konačna smrt srpskog naroda" i predstavlja Nacrt zakona o obnavljanju stanovništva i o zaštiti dece kojim se "bitno ograničava pravo na utrobno čedomorstvo" i abortus dopušta samo iz zdravstvenih, eugeničkih i krivično-pravnih razloga. Zakonom bi se uveo "porez na neženje

rađanje što većeg broja dece maker bila neželjena, nesrećne dece koja će rasti bez ljubavi ogorčenih roditelja, u konfliktnom okruženju ili siromaštvu: činjenica je da se žrtvovanje koje se od pojedinaca očekuje zarad višeg društvenog dobra ne iscrpljuje u pravu žene na autonomiju i njenom reproduktivnom pravu – ono se još i više tiče kvaliteta života i sudbine (od majke)³³ neželjene dece. S tim u vezi treba se upitati šta društvo koje se opredeli da tako principijelno štiti potencijalni život zaista čini da obezbedi neželjenoj a rođenoj deci pravo na psihosocijalno blagostanje i zdravo odrastanje.

Srbija možda i nema tako dramatičan problem sa stopama abortusa pa ni fertiliteta (koji ipak premašuje evropski prosek)³⁴ koliko sa zanemarenošću i siromaštvom dece, posebno one neželjene. Uz to, mnogo je indikatora da roditeljstvo i dužnosti roditelja, muškarci i žene još uvek ne prihvataju sa jednakom prilježnošću. Mršević je svojevremeno ukazala da "tek kada bi se društvo tako transformisalo da bi teret podizanja dece podjednako padao i na muškarce ili pak na samo društvo, onda bi postojala osnova da se isključiva kontrola nad reprodukcijom ne poverava isključivo, pa ni primarno ženama" (Mršević, 1995: 555). Teret podizanja deteta u Srbiji je i dalje pretežno na majci, i njoj bi trebalo da bude omogućeno da takav teret izbegne ukoliko bi ona i njeno dete nakon rođenja dospeli u nepodnošljive životne prilike. Problem prekida trudnoće i neželjenog roditeljstva je složen društveni problem čijem se rešavanju mora pristupiti temeljno i obuhvatno, a društvo koje teži apsolutnoj zaštiti života, pa i povećanju nataliteta, uvek može izbrati siguran put: da se najpre sama transformiše tako da svojim građanima zaista obezbedi garantovanu jednakost, slobode i zaštitu ulivajući im tako sigurnost, a zatim i suštinski participira u podizanju novih naraštaja.³⁵ Do tada bi

---

i bračne drugove bez dece" a izuzetno bi se odredio i situiranim parovima sa jednim detetom ("Bečarski porez leči natalitet?!", *Dnevnik*, 11. februar 2005).

³³ Za fetuse sa genetskim anomalijama, one neželjene od strane društva, abortus je i u teoriji i u praksi daleko manje sporno pitanje.

³⁴ Videti: UN Department of Economic and Social Affairs, 2007.

³⁵ Garantujući slobodu odlučivanja o rađanju Ustav Republike Srbije propisuje da "svako ima pravo da slobodno odluči o rađanju dece", te da "država podstiče roditelje da se odluče na rađanje dece i pomaže im u tome" (čl. 63).

socijalna indikacija za pobačaj (nakon 10. nedelje trudnoće) bila opravdana.

U kom će se pravcu stvari kretati u budućnosti kada je reč o regulativi o abortusu u Srbiji teško je predvideti. Ono na šta bi se, s tim u vezi, na kraju moglo kratko osvrnuti jesu relevantne odredbe Kodeksa profesionalne etike lekarske komore.³⁶ Kodeks u članu 55. ("Podrška planiranju porodice") kaže da "lekar poštuje život čoveka u najvećoj mogućoj meri i od samog početka života" (st. 1),³⁷ kao i da "nastoji da humano pravo na materinstvo suštinski bude ispred prava na abortus" (st. 2). Od lekara se očekuje eksplicitan kako stručni, tako i društveni angažman ("Zalaganje da abortus postane restriktivan izuzetak"), odnosno da "u svakom pojedinačnom slučaju pruža onu vrstu stručne pomoći koja će olakšati položaj žene i porodice", ali i da se "istovremeno zalaže za takve odnose među ljudima i odnose u društvu i zakonodavstvu u kojima bi abortus postao samo apsolutno nužan izuzetak" (čl. 56 st. 1). Lekar ima pravo na prigovor savesti,³⁸ ali je dužan da pacijentkinju uputi drugom lekaru, odnosno da obezbedi izvršenje tih zahvata u skladu sa zakonom (čl. 59). Osvrt na Etički kodeks lekara ima smisla u kontekstu iskustva drugih zemalja koje kazuje da dominantni stavovi u medicinskoj zajednici utiču kako na kreiranje zakonskih rešenja, tako i na faktički pristup žena abortusu. Ono što bi se moglo zaključiti jeste da Kodeks zauzima relativno snažnu poziciju protiv abortusa, koja se posebno očituje u obavezi lekara da se zalažu da abortus u društvu i zakonodavstvu postane apsolutno nužan izuzetak. Značaj ovog "mekog prava" ne treba potceniti: poučan je primer Poljske s početka 90-ih u kojoj je Crkva najpre izvršila uticaj na medicinsku zajednicu doprinevši ne samo

---

³⁶ Etički kodeks je donela Skupština lekarske komore Srbije 28. septembra 2006. godine.

³⁷ Prema čl. 26 Kodeksa ("Korišćenje oplodjenog jajeta, embriona i fetusa") oplodjeno jaje, embrion i fetus imaju status "bića čoveka", u smislu zaštite ljudskog dostojanstva: "Oplodjeno jaje, embrion ili fetus potrebno je smatrati za biće čoveka, koje je živo ili je bilo živo, i treba mu obezbediti poštovanje i zaštitu."

³⁸ Ginekolog može odbiti učešće u artefijelnom abortusu čak i kad indikacije nisu u suprotnosti sa zakonom, osim u slučaju životne ugroženosti trudnice (čl.57 st.2); lekar može odbiti da izvrši abortus koji nije u skladu sa njegovim uverenjem i savešću, sem u slučaju hitne lekarske pomoći (čl. 59).

njenom uključivanju u intenzivne kampanje protiv abortusa, već i donošenju Kodeksa lekarske etike kojim je svaki abortus, izuzev prekida trudnoće radi spasavanja života trudnice, proglašen neetičkim (u vreme dok je abortus iz zdravstvenih i socijalnih indikacija još uvek - mada ne zadugo - bio dozvoljen u toj zemlji).

LITERATURA

- (1) AHMAN, E., SHAH, I. (2004) *Unsafe abortion: global and regional estimates of incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2000* (4th ed.) Geneva: World Health Organization. (www.who.int/reproductive-health/publications/unsafe_abortion_estimates_04/estimates.pdf).
- (2) ARAMESH, K. (2007) Abortion: An Islamic Ethical View, *Iranian Journal of Allergy, Asthma and Immunology*, Vol. 6 (Suppl. 5): 29-33.
- (3) BAŠIĆ, Z. (2000) Uporednopravni aspekti krivičnog dela nedozvoljenog prekida trudnoće, *Pravni život*, 9, Tom I, 17-43.
- (4) BROWNE, A., SULLIVAN, B. (2005) Abortion in Canada, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 14: 287-291.
- (5) BUREAU OF DEMOCRACY, HUMAN RIGHTS AND LABOR (2005) *Country Reports on Human Rights Practices*. (www.state.gov/g/drl/rls/41640.html).
- (6) CBS NEWS POLL, Jan. 18-21, 2007. (www.pollingreport.com/abortion.htm)
- (7) Center for Reproductive Rights (2007) *The World's Abortion Laws* (www.reproductiverights.org/pub_fac_abortion_laws.html).
- (8) DITERTR, Ž. (2004) *Izvodi iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava*, Beograd: Službeni glasnik.
- (9) EURO RSCG (2005) *European Values (May 2005)*, Montrouge cedex: TNS Sofres.
- (10) GRANT, G. (1991) *Third Time Around: A History of the Pro-Life Movement from the First Century to the Present*, Brentwood: Wolgemuth & Hyatt, Publishers. (www.entrewave.com/freebooks/docs/a_pdfs/ggft.pdf).

- (11) HARRIS, W.V. (1994) Child-Exposure in the Roman Empire, *The Journal of Roman Studies*, 1994, Vol. 84, pp.1-22.
- (12) JAKOBOVITS, I. (1965) Jewish Views on Abortion, *Western Reserve Law Review*, 1965, Vol.17: 480-497.
- (13) KONSTANTINOVIĆ-VILIĆ, S. i dr. (1999) *Abortus: pravni, medicinski i etički pristup*, Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- (14) KULCZYCKI, A. (2007) The Abortion Debate in Mexico: Realities and Stalled Policy Reform, *Bulletin of Latin American Research* Vol. 26, 1: 50-68.
- (15) LUGOSI, I.C. (2006) When Abortion Was A Crime: A Historical Perspective, *University of Detroit Mercy Law Review*, Vol. 83:51-69.
- (16) MAGNUSON, R.J., LEDERMAN, J.M. (2006) Aristotle, Abortion and Fetal Rights, *William Mitchell Law Review*, Vol. 33, 3: 767-786.
- (17) MRŠEVIĆ Z. (1995) Pravo planiranja porodice i inkriminisanje pobačaja, *Pravni život*, vol. 44, 9 (I): 547-561.
- (18) PONJAVIĆ, Z. (1995) Pravo na prekid trudnoće, *Pravni život*, vol. 44, 9(I): 105-120.
- (19) RAHMAN, A. et al. (1998) A global review of laws on induced abortion 1985-1997, *International Family Planning Perspectives*, Vol. 24, 2: 56-64.
- (20) RAND, A. (1981) "The Age of Mediocrity", The public speech given at the Ford Hall Forum, Boston (April 26). (http://everything2.com/index.pl?node_id=1678365).
- (21) RAMSEY, C.B. (2006) Restructuring the Debate over Fetal Homicide Laws, *Ohio State Law Journal*, v. 67, no.4, pp. 721-782.
- (22) ROAN V.; UYAMA, S. (2006) *Congratulations, It's [going to be] a Boy!*, *Columbia University Journal of Bioethics*, Vol. 1 (Fall): 40-41.
- (23) SMOLENSKY, K.R. (2006) Defining Life from the Perspective of Death: An Introduction to the Forced Symmetry Approach, *Arizona Legal Studies*, Discussion Paper No. 06-29, The University of Arizona, James E. Rogers College of Law. (www.law.arizona.edu/faculty/FacultyPubs/Documents/smolensky/ALS06-29.pdf).

Zbornik IKSI, 1-2/2007 – B. Simeunović-Patić, S. Jovanović
„Zaštita prava na život i abortus”, (str. 243-263)

- (24) UN POPULATION DIVISION (2007) *World Abortion Policies 2007*, UN Publication, Sales No. E.07.XIII.6.
(www.un.org/esa/population/unpop.htm).
- (25) UN POPULATION DIVISION (2002) *Abortion Policies: A Global View*, United Nations.
(www.un.org/esa/population/publications/abortion).
- (26) VODINELIĆ, V.V. (1995) Moderni okvir prava na život: pokušaj inventara osnovnih problema i rešenja, *Pravni život*, vol. 44, 9(l): 3-41.

THE PROTECTION OF RIGHT TO LIFE AND ABORTION

The paper analyses the issue of the right to choose abortion within the context of conflict of fetus's and mother's interests, i.e. conflict between fetal right to life and mother's right to privacy and procreative rights. It has been given a summary on permissibility of abortion in historical perspective, as well as an overview on contemporary models of abortion regulation. It has been referred to factors that contribute that permissibility of abortion figures as one complex problem which includes various legal, moral, medical, cultural and social dimensions. The conclusions include that termination of unwanted pregnancy, as well as unwanted parenthood, constitute composite social problems whose solving has to be seriously and comprehensively approached, employing the measures that should not and must not reduced to limitation of women's right to access abortion.

KEY WORDS: abortion / reproductive rights / fetal right to life